Bidbook
Bijzonder Provinciaal Landschap
Midden-Delfland

OKTOBER 2017

COLOFON

Bidbook Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland is opgesteld door de gemeente Midden-Delfland.
Tekst: Debbie Nuijten
Kaarten: Freke Aalpoel

Met bijdragen van:
Diny Tubbing, gemeente Delft
Kees Boks, gemeente Midden-Delfland
Eugénie Klok, gemeente Midden-Delfland
Martijn Rens, gemeente Midden-Delfland
Irene Mulder, gemeente Den Haag
Patrick Emmet, gemeente Maassluis
Sieward Tichelaar, gemeente Pijnacker-Nootdorp
Kees van Oorschot, gemeente Rotterdam
Mechteld Oosterholt, gemeente Rotterdam
Bert Lambregts, gemeente Schiedam
Erik Bernard, gemeente Vlaardingen
Martien van Paassen, gemeente Vlaardingen
Monique Ammerlaan, Agrarische Natuurvereniging Vockestaert
Dirk van den Berg, Agrarische Natuurvereniging Vockestaert
Kim Jonkman, Kadaster
Pia van Oord, Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk
Leo Heijdra, Midden-Delfland Vereniging
Bob Hartog, Natuurmonumenten
Anneklaar Wijnants, Natuurmonumenten
Jandirk Hoekstra, polderarchitect Midden-Delfland

Foto’s voor- en achterpagina: Kees Hummel

Oktober 2017

“Heel veel mensen genieten in Nederland van de natuur met een fietstocht door weilanden of een boswandeling met de hond. Wanneer je van de natuur geniet, geniet je ook van het landschap. Wij hebben ons de afgelopen jaren ingezet om deze landschappen te beschermen en ons hard gemaakt voor het in stand houden van de natuur en het Nederlandse landschap. Ik ben erg blij dat de Midden-Delflandse overheden en organisaties als eerste de aanvraag voor het beschermen van het unieke landschap hebben ingediend bij de provincie Zuid-Holland.”

STIENTJE VAN VELDHOVEN, TWEEDE KAMERLID D66

Ecoduct over de verdiepte A4 bij Schipluiden. Foto: Kees Hummel

Voorwoord

Ten tijde van de grote stedelijke groeispurt in de jaren 50 van de vorige eeuw, nam het Rijk maatregelen om een te ongebreidelde expansie van de bebouwing tegen te gaan. Met de instelling van de Rijksbufferzones werd ook tussen de agglomeraties van Rotterdam en Den Haag een groenzone van formaat veiliggesteld, die toen de naam Midden-Delfland kreeg. De vooruitziende rijksvisie van toen, maakt het nu mogelijk om voor vrijwel hetzelfde gebied een aanvraag voor aanwijzing van 'Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland' in te dienen bij de provincie Zuid-Holland. Een aanvraag die dus staat in een 60-jarige traditie van zorgen voor een leefbare stedelijke omgeving en aandacht voor landschap, landbouw, natuur en recreatie.

Na de afschaffing van de Rijksbufferzones enkele jaren geleden heeft de recent in werking getreden Wet natuurbescherming nu gelukkig een nieuwe vorm voor de zorg voor het landschap geschapen. In deze bijzondere provinciale landschappen spelen de regionale en lokale overheden een belangrijke rol. De provincie Zuid-Holland heeft de verantwoordelijkheid genomen om de geboden mogelijkheid uit deze wet op te nemen in haar beleid, onder andere door de formulering van criteria die een toetsing van lokale initiatieven voor een Bijzonder Provinciaal Landschap mogelijk maakt. Omdat de provincie Zuid-Holland hierin voorop loopt kan er de komende jaren gewerkt worden aan een optimalisering van het provinciale beleid voor bijzondere provinciale landschappen. Dat is zeker van belang bij de verwachte invoering van de integrale 'Omgevingsvisie', waarin onder andere de doelstellingen van de Wet natuurbescherming worden geïntegreerd.

De aanvraag van 20 overheden en gebiedsorganisaties van dit bijzondere landschap kent op grond van de actuele provinciale criteria verschillende 'argumentatielagen'. Ten eerste komt de vraag aan de orde of de kwaliteit van het gebied voldoende is en voldoende perspectief heeft om voor het predicaat Bijzonder Provinciaal Landschap in aanmerking te komen. In de desbetreffende hoofdstukken is te lezen wat deze voormalige bufferzone Midden-Delfland nog steeds waardevol maakt. Het open groene gebied wordt gewaardeerd door de bewoners en omwonenden. Ten tweede wordt in de aanvraag veel inzicht gegeven in het lokale draagvlak en de lokale inzet voor het bewaren, zorgvuldig verder ontwikkelen en beheren van wat tegenwoordig ook wel 'Central Park' wordt genoemd, het hart van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Gezamenlijk zetten gebiedspartijen zich in om het landschap aantrekkelijker te maken voor mensen uit de stad en de directe omgeving. En tenslotte wordt opgesomd wat dit bijzondere landschap de publieke en private partijen letterlijk waard is. Een indrukwekkend totaalbedrag van meer dan 440 miljoen euro aan investeringen. Een niet te missen signaal van waardering voor en betrokkenheid bij het gebied.

Wij bieden dit bidbook met veel enthousiasme aan. In de hoop en verwachting dat Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland de gevraagde status van Bijzonder Provinciaal Landschap aan ons gebied verlenen.

Namens de aanvragende overheden en gebiedsorganisaties,
Govert van Oord
wethouder gemeente Midden-Delfland

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**
1. Inleiding **5**
Aanleiding *5*
Aanvragers *5*
2. Gebied **7**
Een gebied met een rijke geschiedenis *7*
Een gebied onder continue stedelijke druk *9*
Begrenzing Bijzonder Provinciaal Landschap *10*
3. Kernkwaliteiten **13**
Open polderlandschap in de metropool *13*
Landschap met een historisch verhaal *14*
Buitenruimte voor twee miljoen mensen *15*
Verweving van veenweidelandbouw en veenweidenatuur *17*
4. Visie **20**
Behoud en bescherming *20*
Ontwikkeling *22*
Vergezichten in het agrarische land 22
Lange lijnen van land, water en lintbebouwing 23
Bereikbaar, bruikbaar en beleefbaar buitengebied 23
De koe en de grutto, iconen van het agrarisch veenweidegebied 25
Organisatie, marketing en communicatie 27
5. Uitvoeringsprogramma **29**
6. Aansturing/organisatie **42**
Ontwikkeling *42*
Beheer *42*
Bijlage: Landschapsdiensten **44**
Bronnenlijst **45**

“Het is belangrijk om zuinig op Midden-Delfland te zijn. Als we dat allemaal niet doen, dan zul je zien, over een kwart eeuw is het weg. Ik denk dat we dat niet moeten willen. In deze grote versteende omgeving hebben we Midden-Delfland hard nodig.”

AHMED ABOUTALEB, BURGEMEESTER ROTTERDAM

Ooievaars in het agrarische land van Midden-Delfland. Foto: Diny Tubbing

Samenvatting

Sinds 1 januari 2017 biedt de Wet natuurbescherming de mogelijkheid aan Gedeputeerde Staten om gebieden aan te wijzen als bijzondere provinciale landschappen. Gezamenlijk hebben 20 overheden en organisaties uit het Midden-Delfland gebied deze kans gegrepen en een aanvraag ingediend bij de provincie Zuid-Holland. Dit bidbook dient ter onderbouwing van de aanvraag en toont aan dat Midden-Delfland de status Bijzonder Provinciaal Landschap waard is.

Midden-Delfland is een landschap met een rijke geschiedenis waarin de invloed van de natuur en van de mens van eeuwen geleden nog steeds zichtbaar is. Het gebied is ontgonnen voor de landbouw en al eeuwenlang zorgen de agrariërs voor dit open en groene gebied dat in de loop der jaren steeds verder omsloten is door steden. Bescherming en landinrichting vanuit de overheid hebben er mede voor gezorgd dat het landschap bewaard is gebleven en de verschillende functies in het groene gebied versterkt zijn. Het unieke van Midden-Delfland is samen te vatten in vier kernkwaliteiten:

1. Open polderlandschap in de metropool
2. Landschap met een historisch verhaal
3. Buitenruimte voor twee miljoen inwoners
4. Verweving van veenweidelandbouw en veenweidenatuur

Om Midden-Delfland als waardevol stadslandschap en karakteristiek cultuurhistorisch veenweidelandschap te behouden is naast het behouden en beschermen van de bestaande kwaliteiten ook de ontwikkeling van deze kwaliteiten van belang. In tal van projecten werken de overheden en gebiedsorganisaties van Midden-Delfland aan de volgende ambities:

1. Vergezichten in het agrarische land
2. Lange lijnen van land, water en lintbebouwing
3. Bereikbaar, bruikbaar en beleefbaar buitengebied
4. De koe en de grutto, iconen van het agrarisch veenweidegebied

Door de verschillende partijen wordt veel geïnvesteerd in Midden-Delfland en de maatschappelijke betrokkenheid is groot. Om de betrokkenheid van de stedeling te vergroten wordt ook geïnvesteerd in het verbeteren van de bekendheid van het gebied en het vermarkten van de bijzondere waarden.

De ontwikkeling van het landschap van Midden-Delfland wordt vorm gegeven in de Gebiedstafel Central Park, onderdeel van de Landschapstafel Hof van Delfland. De Coöperatie Beheer Groengebieden is per 1 januari 2018 als opvolger van het Recreatieschap Midden-Delfland verantwoordelijk voor het beheer van de recreatiegebieden. Agrariërs dragen zorg voor het beheer van de landbouwgronden en een deel van de natuurgronden. Voor de diensten die zij leveren op het gebied van natuur en landschap, educatie, cultuurhistorische elementen en bebouwing worden vergoedingen uitgekeerd via de Stichting Groenfonds Midden-Delfland en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. De komende jaren wordt de organisatie van het beheer en de ontwikkeling van het landschap verder uitgewerkt en geoptimaliseerd.

“Een bijzonder landschap, ja dat is het!”

KOOS KARSSEN, VOORZITTER MIDDEN-DELFLAND VERENIGING

Haven van Schipluiden. Foto: Irene Mulder

1. Inleiding

Aanleiding

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming in werking getreden. Deze wet biedt aan Gedeputeerde Staten de mogelijkheid om gebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN) aan te wijzen als “bijzondere provinciale landschappen”. De gebiedspartijen van het Midden-Delfland gebied zien hierin een kans om een bijzondere status te krijgen. Zij hebben daarom een aanvraag ingediend bij de provincie om het landschap van Midden-Delfland aan te wijzen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Dit bidbook dient ter onderbouwing van de aanvraag, om aan te tonen dat het gebied aan de door de provincie vastgestelde criteria voor bijzondere provinciale landschappen voldoet en de status waard is.

Aanvragers

De gemeente Midden-Delfland heeft in januari 2017 een aanvraag ingediend, mede namens 19 overheden en organisaties uit het gebied. De volgende partijen werken samen in het gebied en hebben hun steun aan de aanvraag toegezegd:

- gemeente Rotterdam
- gemeente Den Haag
- gemeente Westland
- gemeente Delft
- gemeente Schiedam
- gemeente Vlaardingen
- gemeente Lansingerland
- gemeente Pijnacker-Nootdorp
- gemeente Maassluis
- gemeente Midden-Delfland
- Metropoolregio Rotterdam Den Haag
- Landschapstafel Hof van Delfland
- Hoogheemraadschap van Delfland
- Staatsbosbeheer
- Natuurmonumenten
- Midden-Delfland Vereniging
- Agrarische Natuurvereniging Vockestaert
- Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk
- Ondernemersfederatie Midden-Delfland
- Stichting RECER

“Wie aan het landschap van Midden-Delfland denkt, denkt aan polders en weidevogels. Het is zaak om te zorgen dat het niet stil wordt in deze polders en het aantal grutto’s en kieviten juist toeneemt. Door Midden-Delfland aan te wijzen als Bijzonder Provinciaal Landschap komt dit doel dichterbij.”

MARC VAN DEN TWEEL, ALGEMEEN DIRECTEUR NATUURMONUMENTEN

Kievit in het grasland van Midden-Delfland. Foto: Diny Tubbing

2. Gebied

Een gebied met een rijke geschiedenis

Midden-Delfland is een bijzonder landschap waarin de geschiedenis en de invloed van de mens op het landschap duidelijk te zien zijn.

Ongeveer 5000 jaar geleden ontstond hier een moerassige lagune waarin zich veen vormde. Het gebied werd doorsneden door veenriviertjes die het overtollige water afvoerden naar de grote rivieren. De zee had destijds nog invloed op het gebied, wat heeft geleid tot kleiafzettingen op het veen en een structuur van kreken waarin onder invloed van het getijde zand werd afgezet. Rond de 10de eeuw startte de ontginning van het gebied, waarbij sloten werden gegraven om het moeras te ontwateren en om te zetten naar landbouwgrond. Door de sterke ontwatering klonk het veen sterk in en daalde de bodem. De zandafzettingen in de voormalige kreken klonken minder in, zodat ze als kreekruggen hoger in het landschap kwamen te liggen. Dit maakte deze ruggen goed bruikbaar als occupatiebasis. De ontginning vond blok voor blok plaats, waarbij elk blok werd omringd door een kade om toestroom van water van buitenaf tegen te gaan.

Uitsnede kaart van Cruquius (1712).

Tot aan het begin van de 20ste eeuw veranderde er nauwelijks iets aan het landschap. De voornaamste verandering was het ontstaan van enkele droogmakerijen in het midden van de 18de eeuw. Na de oorlog vond er een explosieve groei plaats van woningbouw, industrie- en bedrijventerreinen, havens, kassenbouw en infrastructuur en tegelijkertijd een schaalvergroting van de landbouw. Om te voorkomen dat steden aan elkaar groeiden en om in de open gebieden de landbouw, natuur, landschap en openluchtrecreatie nieuwe kansen te bieden werd Midden-Delfland in de jaren ’50 als bufferstrook aangewezen en werd in de jaren ’70 de reconstructie ingezet. In de Reconstructiewet werd een indeling gemaakt in gebieden met als hoofdfunctie landbouw, tuinbouw, bos, natuur en recreatie. De landbouw concentreerde zich vooral in de kern van het gebied, de bossen en de recreatie in de randen. Voor enkele gebieden werd een verweving tussen landbouw en natuur (en recreatie) voorgesteld.

Zoneringskaart reconstructie Midden-Delfland.
Bron: Reconstructie Midden-Delfland, deelplan Gaag, Reconstructieplan (1989).

A	*hoofdfunctie landbouw*
B	*hoofdfunctie landbouw, nevenfunctie natuur*
C	*landbouw en natuur*
D	*hoofdfunctie tuinbouw*
E	*hoofdfunctie recreatie (concentratiepunt)*
F	*hoofdfunctie recreatie (overgangsgebied)*
G	*hoofdfunctie recreatie (extensieve recreatie), nevenfuncties natuur en bos*
H	*recreatie, landbouw, natuur*
I	*hoofdfunctie stedelijke recreatie*
J	*hoofdfunctie waterrecreatie*
K	*hoofdfunctie bos, nevenfunctie natuur en recreatie*
L	*hoofdfunctie natuur*
M	*natuur en landbouw*
N	*bedrijfsterrein*

Een gebied onder continue stedelijke druk

Het landschap van Midden-Delfland is één van de veenweidegebieden van Zuid-Holland. Het open agrarische gebied ligt als een groene parel in de sterk verstedelijkte Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Het gebied staat continu onder stedelijke druk. Vanuit die context heeft het gebied in het verleden diverse vormen van bescherming en (land)inrichting vanuit de rijksoverheid gekend:

- In 1958 werd het gebied aangewezen als bufferstrook om ervoor te zorgen dat de Randstad uit afzonderlijke steden blijft bestaan. De bufferstrook moest een open, groene zone worden waar de landbouw domineerde en waar de stad even onzichtbaar was. Sinds 1963 werden de bufferstroken Rijksbufferzones genoemd en in de loop der jaren is het doel verschoven van het behoud van de identiteit van de afzonderlijke Hollandse steden naar het behoud van het kwetsbare, waardevolle landschap zelf en het versterken van de functie voor landbouw, natuur en recreatie. In 2011 zijn de Rijksbufferzones en daarmee de planologische bescherming door het Rijk vervallen.
- Het gedeelte van het gebied ten westen van de A13 kreeg vanaf 1977 vorm in de Reconstructiewet Midden-Delfland. In deze landinrichting werd ingezet op het verbeteren van de ruimtelijke ordening door het behartigen van de belangen van de landbouw, van natuur en landschap en van de openluchtrecreatie. In 2010 is de Reconstructiewet vervallen.
- In 1999 kreeg Midden-Delfland een status met de aanwijzing tot Belvederegebied, gericht op het behoud van de openheid en de cultuurhistorische waarden van de agrarische gebieden. Eind 2009 liep de Nota Belvedere af en zijn de Belvederegebieden gedeeltelijk opgegaan in de Nationale Landschappen. Midden-Delfland is niet opgegaan in een Nationaal Landschap. Ook de Nationale Landschappen zijn inmiddels opgeheven.

Sinds 2011 heeft het landschap van Midden-Delfland geen beschermde of bijzondere status meer vanuit de rijksoverheid. Vanaf 2000 heeft de rijksoverheid nog wel geïnvesteerd in de ruimtelijke kwaliteit van het gebied in het kader van de Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS). Dit is een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincie Zuid-Holland, lokale overheden en maatschappelijke organisaties. In dit gebiedsgerichte programma werd gelijktijdig met de aanleg van de landschappelijk ingepaste A4 Delft-Schiedam ook geïnvesteerd in de kwaliteit van natuur, landschap, recreatie en grondgebonden landbouw. Enkele projecten van dit programma lopen nog.

Enkele jaren geleden heeft de rijksoverheid zich terug getrokken uit het landschapsbeleid. Daarmee zijn het behoud en de ontwikkeling van het landschap volledig gedecentraliseerd naar de provincies. De provincie Zuid-Holland heeft de voormalige Rijksbufferzone Midden-Delfland in 2014 overgenomen als Groene Buffer in haar Visie Ruimte en Mobiliteit. Hiermee is een generieke planologische bescherming van het groene gebied in de metropoolregio geborgd.

Het landschap van Midden-Delfland levert diverse diensten aan de omliggende steden. In de bijlage zijn mogelijke landschapsdiensten benoemd. In de dynamiek van de Zuidvleugel van de Randstad is ruimtelijke ontwikkeling aan de orde van de dag, waarbij het landschap onder druk staat. De aanwijzing van Midden-Delfland als Bijzonder Provinciaal Landschap biedt een kans om bij deze ontwikkelingen de kwaliteiten van het gebied en de diensten aan de stad in stand te houden en te versterken. Het gaat dan niet alleen om de waarde van Midden-Delfland als stadslandschap met in hoofdzaak een agrarische functie, maar ook om de waarde als karakteristiek cultuurhistorisch veenweidelandschap.

Begrenzing Bijzonder Provinciaal Landschap

De begrenzing voor Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland is bepaald door de grondgebiedgemeenten. De basis voor de begrenzing is de voormalige Rijksbufferzone en de huidige Groene Buffer. Het gebied is opgebouwd uit een agrarisch kerngebied met dorpskernen en wordt aan de randen ingevuld met recreatiegebieden. Dit groene gebied vormt een contrast met het omringende stedelijke gebied. Wanneer in dit bidbook wordt gesproken over Midden-Delfland wordt het gehele landschap binnen deze begrenzing bedoeld. Midden-Delfland is in dit bidbook de voorlopige naam (werktitel) die voor het Bijzonder Provinciaal Landschap wordt gebruikt. Andere namen waar in de regio over gesproken wordt zijn Central Park en De Delflanden. Er wordt nog een besluit genomen over de definitieve naam.

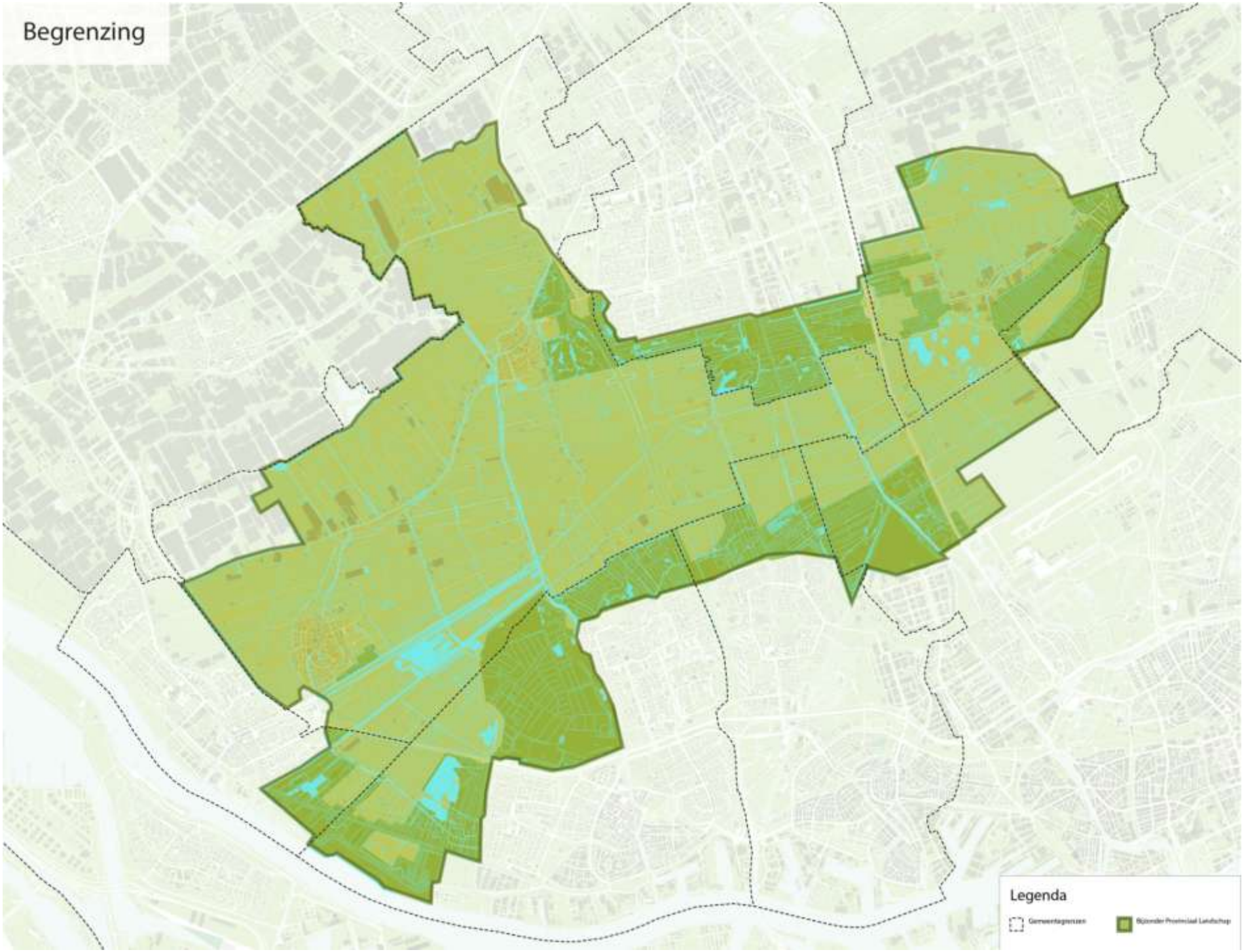
Begrenzing
Legenda

“In Midden- Delfland kunnen ruim 2 miljoen inwoners dichtbij huis genieten van de rijke cultuurhistorie, de koeien, de vogels in de wei en de natuur. Dat botst met verder oprukkende steden en de aanleg van grootschalige infrastructuur. Gelukkig is er een brede consensus om Midden-Delfland de rol van groene long van de metropoolregio te geven.”

ARNOUD RODENBURG, BURGEMEESTER MIDDEN-DELFLAND

Schaatsers op de Vlaardingervaart nabij de Trambrug Schipluiden. Foto: Leo Heijdra

3. Kernkwaliteiten

De geschiedenis heeft van Midden-Delfland een uniek landschap gemaakt met een unieke stad-land relatie. Het unieke van het gebied is samen te vatten in de volgende kernkwaliteiten, die hieronder per paragraaf afzonderlijk worden toegelicht:

1. Open polderlandschap in de metropool
2. Landschap met een historisch verhaal
3. Buitenruimte voor twee miljoen mensen
4. Verweving van veenweidelandbouw en veenweidenatuur

Open polderlandschap in de metropool

Karakteristiek aan het landschap van Midden-Delfland is de openheid die sterk contrasteert met het omliggende verstedelijkte gebied van de metropool. Vanuit het landschap gezien wordt het gebied omsloten door een stedelijke skyline en beboste recreatiegebieden die vooral in de tijd van de reconstructie zijn aangelegd. De verschillende polders zijn kleinschalig met twee overheersende verkavelingsrichtingen. Enkele polders hebben een afwijkende blokverkaveling. De Woudse Polder en Groeneveldse Polder zijn de oudere ontginningsgebieden, die door de betere bodemgesteldheid (weinig veen) eenvoudiger en grootschaliger ontgonnen werden. Een deel van de Polder Oude Leede is als droogmakerij in blokken verkaveld. In de Broekpolder is de oorspronkelijke veenweideverkaveling onder het havenslib verdwenen en heeft plaatsgemaakt voor een blokverkaveling. Het polderlandschap is ontstaan door ontginning van het gebied voor de landbouw. En ook tegenwoordig zorgen de agrariërs, met name melkveehouders, er nog steeds voor dat het landschap open en groen blijft.

Zicht vanuit de open polder op de stedelijke en beboste skyline. Foto: Kees Hummel

Landschap met een historisch verhaal

In het cultuurlandschap van Midden-Delfland vindt al eeuwenlang agrarische productie plaats. Het is een herkenbaar waterrijk veenweidelandschap, waarvan het Middeleeuwse verkavelingspatroon vrijwel onaangetast is. De lager gelegen polders worden begrensd door hoger gelegen kades, die deels nog bestaan uit oude veendijken. In het buitengebied zijn dit zachte wallen, in de dorpen harde kades. Het landschap wordt dooraderd door kreekruggen, de vroegere getijdekreken die door inklinking als flauwe ruggen hoger in het landschap liggen. Dit inversielandschap is uniek ten opzichte van andere veengebieden. Daarnaast wordt het landschap doorsneden door boezemwateren en oude trekvaarten die tot diep in de stad lopen. De voormalige jaagpaden langs deze vaarten zijn grotendeels nog aanwezig en maken tegenwoordig onderdeel uit van het recreatieve routenetwerk. De boezems wateren af naar de Nieuwe Waterweg. Tussen enkele van deze watergangen ligt natuurgebied de Vlietlanden als een gebied dat nooit is ontgonnen en waar het originele veenpakket nog aanwezig is. Doordat hier niet is ontwaterd, is de bodem nauwelijks gedaald en ligt dit gebied hoger dan de omgeving. Het is een van de laatste stukken laagveen in de oorspronkelijke verschijningsvorm.

De bebouwing kenmerkt zich door linten langs de randen van de polders en de boezems. In de lintbebouwing is een verschil te zien tussen de voorkant (ontginningsbasis), de achterkant en de zijkant van een polder. De linten aan de voorkant bevatten de oudste bebouwing en zijn meestal ook het meest dicht bebouwd. De zijkanten zijn meestal onbebouwd of bevatten recente bebouwing met een specifieke functie. De achterkanten zijn spaarzaam bebouwd. Naast de lintbebouwing liggen er in het landschap verspreide erven op kreekruggen en op voormalige kleiterpen met oprijlanen naar de polderwegen. In het gebied zijn veel monumentale boerderijen aanwezig en door de erfbeplanting ligt de bebouwing als visuele eilanden in het open veenweidelandschap. Enkele dorpen vormen concentraties van bebouwing verspreid in het landelijk gebied. De oude dorpskernen, vaak hoger gelegen, liggen als historische ‘landmarks’ in het landschap. In Midden-Delfland is tevens veel cultuurhistorisch erfgoed terug te vinden in de vorm van molens, monumentale gemalen, landgoederen, relicten van kasteelplaatsen en voormalige buitenplaatsen, landschapselementen en eendenkooien.

Langgerekte kavels met de hoger gelegen Zuidkade als scheiding tussen de Kerkpolder en de Zouteveense Polder. Foto: Debbie Nuijten

Buitenruimte voor twee miljoen mensen

Midden-Delfland vormt een groot groengebied centraal in de verstedelijkte Zuidvleugel van de Randstad. Deze groene long functioneert als ademruimte van de metropool met groene en blauwe aders het stedelijke gebied in. In dit gebied kan nog stilte en ruimte ervaren worden. Hier kan je vlakbij de stad het Hollandse polderlandschap in gaan, boerenland ruiken en grutto's horen. De randen zijn grotendeels ingericht met bos- en recreatiegebieden en door het gebied heen ligt een recreatief routenetwerk voor wandelen, fietsen, skaten, varen en paardrijden. Aan het routenetwerk liggen recreatieve voorzieningen, zoals Toeristische Overstap Punten (TOP), musea, vogelkijkhutten en steigers. Er is een groeiend aanbod aan kleinschalige voorzieningen in het landelijk gebied, zoals horeca, overnachtingaccommodaties, botenverhuur, wandelpaden over het agrarische land en de verkoop van streekproducten. Steeds meer agrariërs zetten nevenactiviteiten bij hun bedrijf op om daarmee hun betekenis voor de stedeling te vergroten. Aan de andere kant zetten steeds meer stedelingen zich actief in voor het landschap en helpen bij het beheer van natuurgebieden en landschapselementen. De maatschappelijke betrokkenheid binnen het gebied is groot.

Recreatieve routes met historische informatie bij de Babbersmolen langs de Poldervaart in Schiedam. Foto: Bert Lambregts

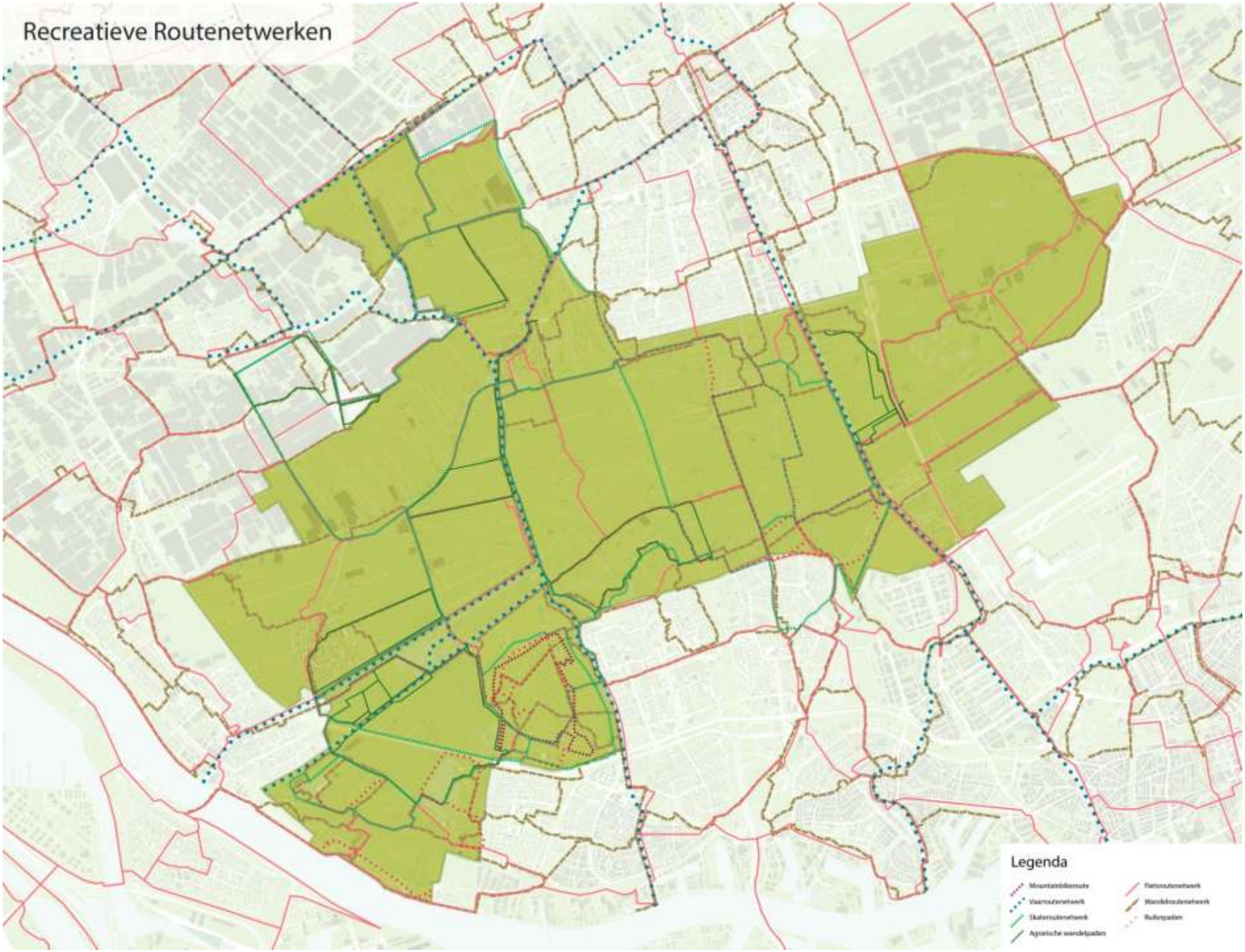
Recreatieve Routenetwerken
Legenda
Mountainbikeroute
Vaarroutenetwerk
Skateroutenetwerk
Agrarische wandelpaden
Fietsroutenetwerk
Wandelroutenetwerk
Ruiterpaden

Verweving van veenweidelandbouw en veenweidenatuur

Het landschap van Midden-Delfland bestaat grotendeels uit grasland met een agrarische functie (melkveehouderij). Een klein deel wordt voor maisteelt gebruikt ter ondersteuning van de bedrijfsvoering. Waar je elders in de provincie vaak een sterke scheiding tussen landbouw en natuur ziet, kenmerkt het cultuurlandschap van Midden-Delfland zich doordat landbouw en natuur vaak met elkaar verweven zijn. Agrariërs beheren grote delen van het landschap en velen passen een vorm van agrarisch natuurbeheer toe. In de bedrijfsvoering hebben steeds meer agrariërs aandacht voor natuurontwikkeling (weidevogels) en op diverse locaties wordt weidevogelnatuur, vaak in eigendom van Natuurmonumenten, beheerd door geselecteerde agrariërs. Dit gebeurt onder voorwaarden en onder regie van natuurbeschermers. Bijna alle agrariërs in het gebied passen weidegang toe, waardoor de koe in de wei een vertrouwd beeld is. Dit beeld wordt door bewoners en bezoekers gewaardeerd en is ook nodig om het land aantrekkelijk te houden voor de weidevogels. Daarnaast is voor de weidevogels vernatting van belang, waarvoor op diverse locaties natte natuur wordt ingericht. Natuurkernen worden afgewisseld met grasland en met verspreide geriefhoutbosjes en knotbomen. De biodiversiteit en soortenrijkdom in het gebied nemen de laatste jaren toe, ook door maatregelen als de aanleg van natuurvriendelijke oevers en aangepast maaibeheer.

Met agrarisch natuurbeheer houdt de koe in de wei het land aantrekkelijk voor de weidevogels. Foto: Kees Hummel

De hiervoor beschreven kwaliteiten zijn samengevat in de kaart met waarden en kwaliteiten van Midden-Delfland op de volgende pagina.

Waarden en Kwaliteiten

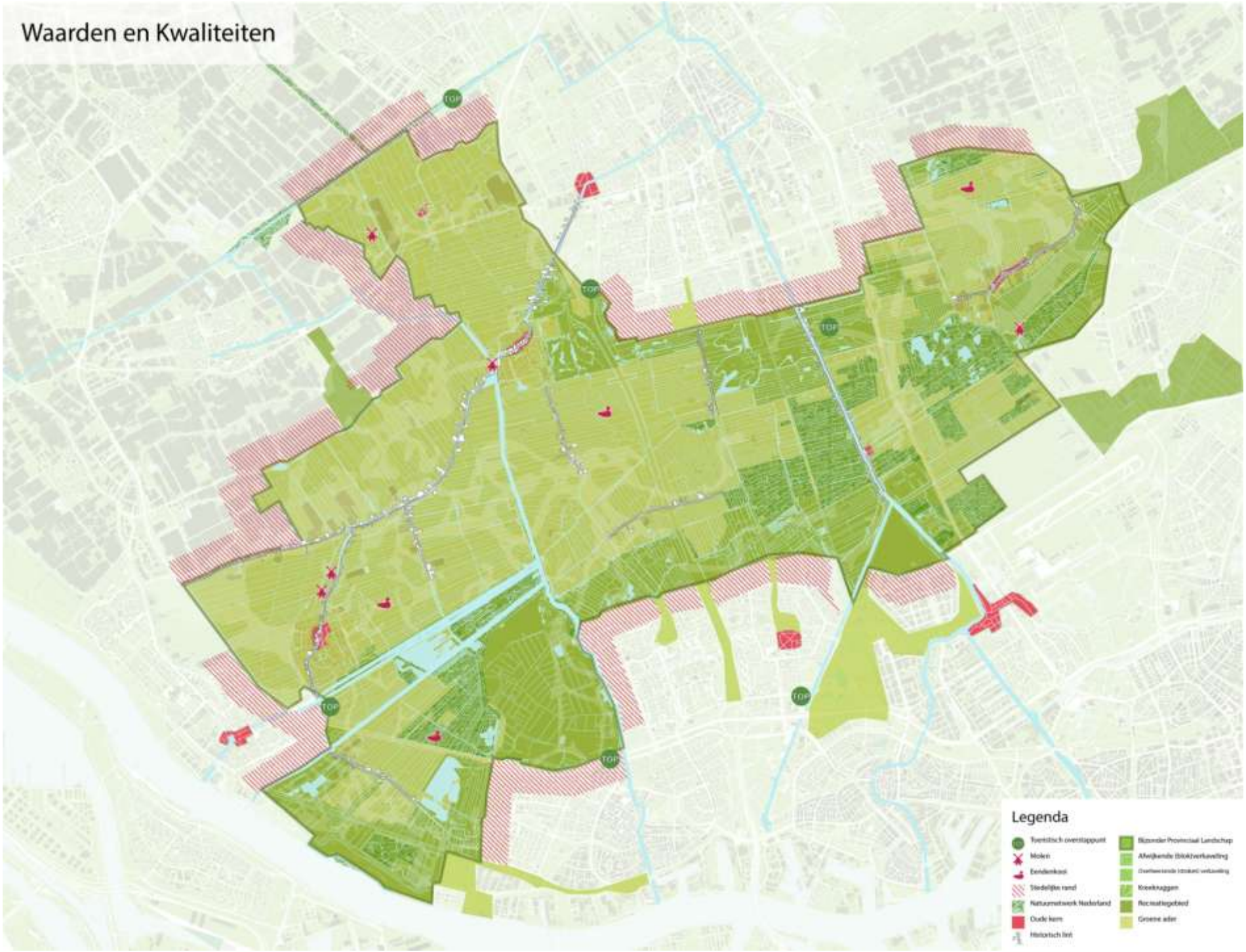

“Bij nieuwe ontwikkelingen moet kwaliteit steeds voorop staan. Die kwaliteit komt uit het landschap zelf, uit de ligging in het stedelijk gebied én uit het draagvlak en het enthousiasme van alle partijen die samen de aanvraag indienen.”

GOVERT VAN OORD, WETHOUDER MIDDEN-DELFLAND

Historisch centrum van Schipluiden. Foto: Kees Hummel

4. Visie

Behoud en bescherming

Om Midden-Delfland als sterk agrarisch cultuurlandschap gecombineerd met natuur en dooraderd door een recreatief netwerk over land en over water te laten functioneren is in eerste instantie het behoud van de bestaande kwaliteiten van belang. De verschillende overheden en organisaties in het gebied zetten hier op in. Vanuit de provincie Zuid-Holland heeft het landschap een planologische bescherming van de ruimtelijke kwaliteit, die is ingedeeld in twee categorieën. Beschermingscategorie 1 betreft gebieden met bijzondere kwaliteit en bestaat uit het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en een kroonjuweel cultureel erfgoed. Voor deze gebieden geldt dat de instandhouding en mogelijk verdere ontwikkeling van de waarden die ze vertegenwoordigen voorrang heeft boven alle andere ontwikkelingen. Ruimtelijke ontwikkelingen in en direct grenzend aan de gebieden in deze categorie zijn alleen mogelijk voor zover ze bijdragen aan deze kwaliteit. Beschermingscategorie 2 betreft gebieden met een specifieke waarde en bestaat uit een groene buffer met recreatiegebieden en belangrijk weidevogelgebied. Ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden zijn mogelijk, maar met inachtneming van de specifieke waarden naast de generieke bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast zijn enkele stiltegebieden in het landelijk gebied aangewezen. Bovenstaande provinciale beschermingsgebieden zijn op de volgende pagina op kaart weergegeven.

Een aanwijzing als Bijzonder Provinciaal Landschap biedt geen extra bescherming voor het landschap. De komende jaren werken de overheden aan hun Omgevingsvisie, waarin zowel de beschermingscategorieën als het Bijzonder Provinciaal Landschap een plaats krijgen en nader worden uitgewerkt. In het opstellen van de Omgevingsvisie is participatie een belangrijk thema. Het betrekken van de aanvragende partijen bij de uitwerking van het Bijzonder Provinciaal Landschap in de provinciale Omgevingsvisie is dan ook vanzelfsprekend.

Naast de provinciale bescherming hebben enkele cultuurhistorische elementen in het gebied ook een bepaalde vorm van bescherming. Voor de molens is dit in de vorm van molenbiotopen en voor de eendenkooien in de vorm van het afpalingsrecht. Waardevolle bebouwing is beschermd door de status van beschermde stads- en dorpsgezichten en gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten. Op gemeentelijk schaalniveau worden waarden en kwaliteiten beschermd door regels te stellen in de bestemmingsplannen over welke ontwikkelingen wel en niet mogelijk zijn.

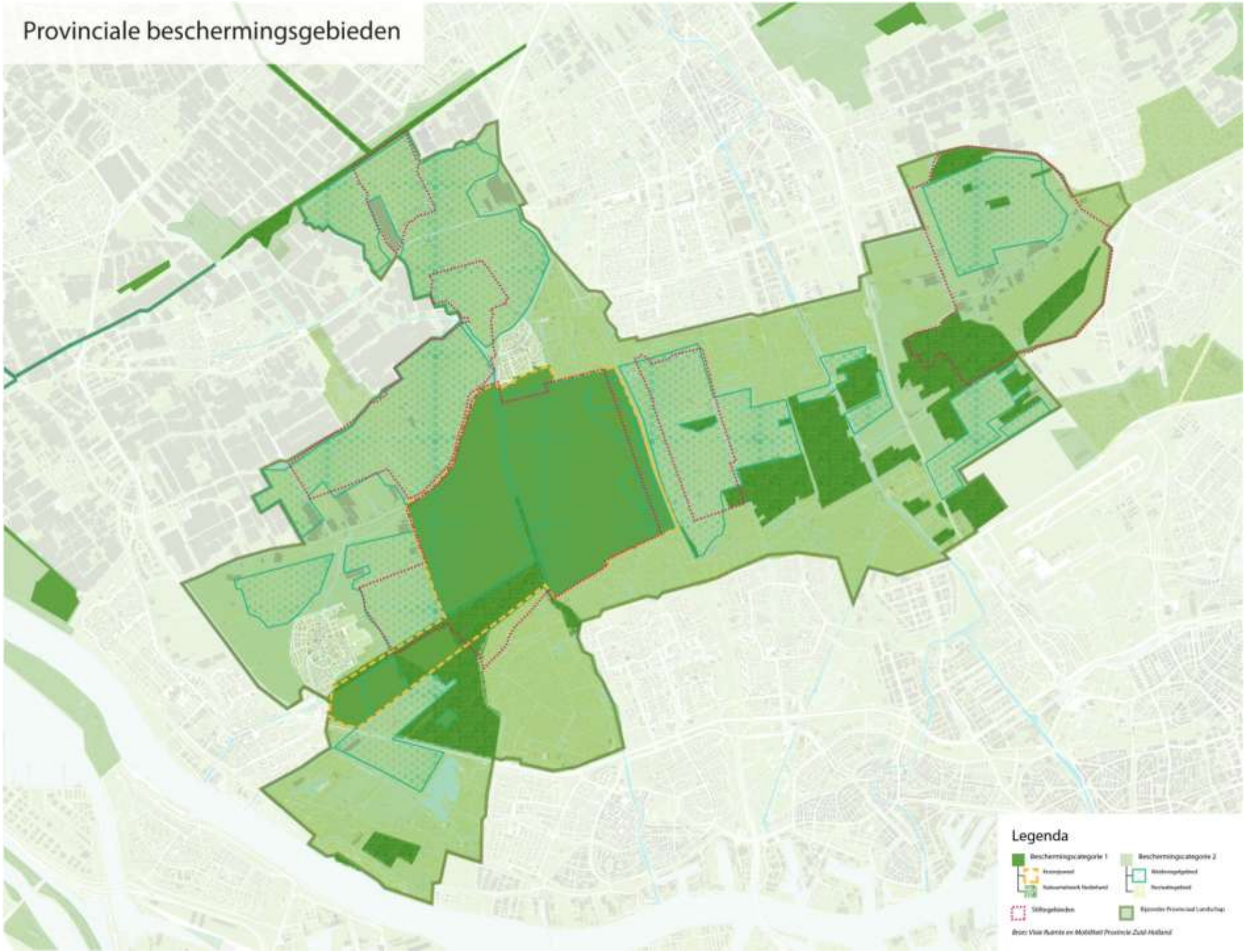
Provinciale beschermingsgebieden
Legenda

Ontwikkeling

Midden-Delfland en de omgeving staan niet stil en alleen het behouden en beschermen van de bestaande kwaliteiten is onvoldoende om een vitaal gebied te blijven. Dit kan alleen door voortdurend te ontwikkelen. Het versterken van de gebruiks-, belevings-, productie- en toekomstwaarde van dit metropolitane landschap is van belang en vraagt om een kwaliteitsslag. De verschillende functies en waarden moeten met elkaar in balans zijn. Een robuust landelijk gebied in de metropoolregio biedt voedselproductie, woningen, werklocaties en voorzieningen met bijzondere kwaliteiten die niet in het stedelijk gebied te realiseren zijn. Er is ruimte voor landbouw, groen, natuur en recreatie dichtbij het stedelijke gebied.

Per kernkwaliteit wordt de ambitie voor de komende jaren beschreven, een ontwikkelperspectief. Deze biedt een visie op hoofdlijnen en geeft een doorkijk naar 2025. Het ontwikkelperspectief 2025 biedt uitgangspunten en inspiratie om actief met de ontwikkeling van het landschap aan de slag te gaan. Omdat het gebied en ook het beleid en de organisatie van ontwikkeling en beheer in het gebied volop in beweging zijn is ook het toekomstperspectief niet statisch. Het biedt geen eindplaatje hoe het er in 2025 uit ziet, maar is dynamisch van aard en wordt vierjaarlijks door de gebiedspartijen getoetst en bijgesteld. In hoofdstuk 5 zijn de ambities uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma. Dit bestaat uit een lijst met projecten die lopen en de komende jaren worden afgerond en projecten die nieuw worden gerealiseerd en die bijdragen aan het behoud en de versterking van de kwaliteiten van het gebied. De periode van 8 jaar voor het ontwikkelperspectief en het uitvoeringsprogramma komt overeen met de periode van besluit tot aanwijzing van bijzondere provinciale landschappen in de provincie Zuid-Holland.

Vergezichten in het agrarische land

Agrariërs als beheerder van het landschap

Agrariërs zorgen als landschapsbeheerders voor het behoud van het open polderlandschap en de functie van dit landschap als weidevogelleefgebied. Tegelijkertijd heeft de slappe ondergrond van het veenweidelandschap bodemdaling tot gevolg. Het is van belang om de bodemdaling zo veel mogelijk af te remmen om ook in de toekomst agrarische bedrijfsvoering in het landelijk gebied te kunnen houden. Ook vanwege vermindering van de CO2-uitstoot en het tegengaan van verzakking van infrastructuur en bebouwing is het afremmen van de bodemdaling van belang. Dit vraagt om aanpassingen in de bedrijfsvoering en het creëren van mogelijkheden voor verbreding van de economische basis van de landbouw.

Versterken van de openheid en kwaliteit van de randen

De openheid van het gebied wordt versterkt door storende elementen, zoals kassen, zoveel mogelijk op te ruimen en deze locaties met name een agrarische invulling zonder bebouwing te geven. Nieuwe infrastructuur wordt zo goed mogelijk ingepast in het landschap en verstoort zo min mogelijk qua zicht, geluid en (licht)vervuiling. Er wordt extra aandacht besteed aan het ontwerp van knooppunten, onderdoorgangen en overkluizingen. Meubilair en beplanting langs nieuwe wegen wordt zo veel mogelijk vermeden. Indien beplanting gewenst is vanuit historisch perspectief wordt lage en gebiedseigen beplanting toegepast. De beleving vanuit het landschap heeft prioriteit boven de beleving vanaf de weg. De randen van het gebied, zowel de bebouwde als de groene randen, krijgen een kwaliteitsverbetering. Sterk contrasterende en vloeiende overgangen wisselen elkaar af en de bebouwing aan de randen is met de voorkant naar het landschap gericht in plaats van met de rug. De visuele relatie tussen de stad, het stedelijk groen en het achterliggende open polderland wordt versterkt. In de stiltegebieden worden de stilte en donkerte bevorderd.

Lange lijnen van land, water en lintbebouwing

Versterken verkavelingsstructuur en uitbreiden boezemland

De karakteristieke verkavelingspatronen worden behouden en waar mogelijk hersteld. Er worden zo min mogelijk sloten gedempt en waar nieuwe sloten gegraven worden is het streven om de oude verkavelingsstructuur te herstellen. Het land dat direct op de boezem afwatert wordt uitgebreid. Vooral bij kadeversterkingen, het aanleggen van ecologische oevers en het vergroten van het boezemwater dient het toevoegen van nieuw boezemland als uitgangspunt.

Nieuwe bebouwing in bestaande linten met erfbeplanting

Bij het toevoegen van nieuwe bebouwing wordt de bebouwingsstructuur versterkt door alleen bebouwing toe te voegen in de bestaande linten. Dit gebeurt vooral aan de voorkanten van de polders (ontginningsbasis), met behoud van doorzichten naar de open ruimte achter de linten. Er wordt ingespeeld op de typologie van voorkant/zijkant/achterkant van polders en het verschil tussen een polderlint en een boezemlint. Op de kreekruggen worden geen nieuwe erven gerealiseerd. Bestaande erfbeplanting wordt versterkt en rondom nieuwe agrarische bedrijven wordt stevige, passende (inheemse en gebiedseigen) beplanting toegepast, waardoor ook deze als visuele eilanden in het open veenweidelandschap komen te liggen.

Versterken kernen en cultuurhistorisch erfgoed

Nieuwe ontwikkelingen in de dorpen passen bij het Dorps DNA. Karakteristieke en beschermde stads- en dorpsgezichten blijven ervaarbaar vanuit het omringende landschap. De kwaliteit van het cultuurhistorisch erfgoed wordt verbeterd en waar mogelijk worden cultuurhistorische elementen die verloren zijn gegaan hersteld.

Bereikbaar, bruikbaar en beleefbaar buitengebied

Verbeteren recreatieve verbindingen tussen stad en land

Om de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van het landelijk gebied vanuit de stad te vergroten wordt ingezet op het verbeteren van de stad-land verbindingen. Er worden aantrekkelijke recreatieve routes gerealiseerd die aansluiten op de groene en blauwe structuren van de stad en op het recreatieve routenetwerk in Midden-Delfland. Langs de randen van het gebied worden recreatieve poorten of knooppunten gerealiseerd op locaties waar bezoekers het gebied binnen komen. Het gaat hier om punten of gebieden met informatie over de streek en met parkeer- en horecavoorziening, toiletten, routebewegwijzering en beleving, die functioneren als transferium. Bezoekers kunnen vanaf hier het gebied in per fiets, boot of te voet. De poorten hebben ieder hun eigen identiteit, passend bij de plek. In de metropoolregio wordt een HOV-netwerk (hoogwaardig openbaar vervoer) gerealiseerd met haltes in of nabij het open weidegebied van Midden-Delfland, die aansluiten op het recreatieve routenetwerk. Ook worden de landschappen van de Zuidvleugel onderling verbonden door aantrekkelijke recreatieve routes door groene parkzones. Zo worden in de projecten ‘van Zee tot Zweth’, ‘Groenzoom’, ‘Van Rotte tot Schie’ en ‘Rivier als getijdenpark’ groene en blauwe verbindingen gerealiseerd tussen Midden-Delfland en de groengebieden Rotte, Buytenhout, Vlietzone en het nieuwe Nationale Park De Hollandse Duinen.

Uitbreiden recreatief routenetwerk
Het recreatieve routenetwerk wordt uitgebreid, waarbij het opheffen van ontbrekende schakels, het opheffen van barrières en het scheiden van langzaam en snel verkeer uitgangspunten zijn. Verbindingen tussen afzonderlijke bestemmingen die ontbreken worden gerealiseerd en ook de recreatiegebieden in de randen worden onderling verbonden. Recreatieve waterwegen komen in verbinding te staan met de Nieuwe Waterweg. De bevaarbaarheid van boezemwateren voor kleinere recreatievaart wordt verbeterd door bij herstel, vervanging of aanleg de bruggen passeerbaar te maken. De recreatieve oost-westverbindingen worden verbeterd door het realiseren van verbindingen over en onder de grootschalige infrastructuur en over de waterwegen die nu als barrières in noord-zuidrichting het gebied doorkruisen.

Recreatiegebieden met een eigen identiteit
De recreatiegebieden in de randen bieden ruimte voor het versterken van het recreatieve aanbod met deels een intensief karakter. Recreatiemogelijkheden die in de open polders niet wenselijk zijn, zoals een speelbos en een mountainbikeparcours, krijgen een plek in recreatiegebieden als de Broekpolder. De kwaliteit van de recreatiegebieden in de randen krijgt een impuls, waarbij het verbeteren van de bruikbaarheid en de toegankelijkheid belangrijke aandachtspunten zijn. De diversiteit in de ruimtelijke inrichting en in het programma van de verschillende recreatiegebieden wordt vergroot en de gebieden ontwikkelen ieder hun eigen identiteit, passend bij de omgeving en inspelend op de vraag vanuit de stad. Menging met bijvoorbeeld een agrarische functie of met de functie natuur is mogelijk. Het karakter van de gebieden sluit aan bij het karakter van de stad, de landschappelijke kenmerken, de ligging ten opzichte van en de inrichting van ander stedelijk groen en de behoefte van de (potentiële) gebruikers. Er worden geen nieuwe recreatiegebieden in Midden-Delfland aangelegd.

Uitbreiding recreatieve bestemmingen
Het aanbod aan recreatieve bestemmingen in het landelijk gebied wordt vergroot. Er komen nieuwe extensieve en kleinschalige voorzieningen met een hoge gebruiks- en belevingswaarde. Deze nieuwe voorzieningen, gelegen aan het recreatieve routenetwerk, zijn gericht op het landelijke karakter van Midden-Delfland. Het behoud van de rust en ruimte in het landelijk gebied is van belang. Waar mogelijk wordt bij de ontwikkeling van deze voorzieningen gebruik gemaakt van cultuurhistorisch erfgoed of worden locaties met bijzondere betekenis en uitstraling toegevoegd. Ook bij diverse agrarische bedrijven vindt uitbreiding van recreatieve bestemmingen plaats als nevenactiviteit. Er ontstaat meer diversiteit aan melkveebedrijven, van uitsluitend melkproducerend tot bedrijven met diverse nevenactiviteiten, inspelend op de directe nabijheid van de stad en de behoefte van de stedeling.

Agrariërs leveren diensten en voedsel aan de stad
In Midden-Delfland wordt werk gemaakt van innovatie in de agrarische sector. Veel agrariërs bieden aanvullende diensten aan de stedeling aan, variërend van natuur- en landschapsbeheer, educatieve programma's en stad-landarrangementen tot overnachten en vergaderen bij de boer. Daarnaast wordt voedsel van bijzondere kwaliteit geproduceerd voor de omliggende steden in plaats van vooral voor de wereldmarkt. Er wordt ingezet op korte ketens en de verkoop van streekproducten in de stad en aan huis. Dit sluit aan bij de trend dat de behoefte van mensen aan vers en

gezond voedsel toeneemt, waarbij ze weten waar het vandaan komt. In Midden-Delfland is het voedsel ’s ochtend op het land en ’s avonds in het restaurant.

De koe en de grutto, iconen van het agrarisch veenweidegebied

Agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve landbouw

Om Midden-Delfland als belangrijk weidevogelgebied in stand te houden zijn zowel het behoud van de koe in de wei als het vergroten van de biodiversiteit en natte natuur van belang. Agrariërs worden gestimuleerd om het leefgebied van weidevogels te vergroten en te versterken door aangepast weidebeheer (mozaïekbeheer), het verhogen van het waterpeil tijdens het broedseizoen, slootkantonderhoud en aangepaste bemesting. Dit gebeurt middels het afsluiten van beheerpakketten voor agrarisch natuurbeheer en in goede samenwerking met natuurbeherende organisaties. Sommige agrariërs gaan nog een stap verder en gaan over op natuurinclusieve landbouw. Een landbouw die hoogwaardig en veilig voedsel oplevert, die het milieu minder belast en die zorgt voor het vergroten van de biodiversiteit en de belevingswaarde van het agrarisch landschap.

Inrichten weidevogelgebieden

Een aantal locaties krijgt de functie van weidevogelkerngebied. Daar wordt de inrichting en het beheer optimaal op de weidevogels afgestemd en is ook nog ruimte voor de agrariër. Daarnaast worden er natte natuurgebieden aangelegd, die specifiek zijn ingericht voor de weidevogels. Hoog opgaande beplanting wordt rondom weidevogelgebieden zo veel mogelijk vermeden.

Vergroten biodiversiteit, waterberging en waterkwaliteit

De biodiversiteit in het landelijk gebied wordt vergroot, er komt meer ruimte voor waterberging en de waterkwaliteit wordt verbeterd. Dit gebeurt bijvoorbeeld door de aanleg van ecologische verbindingszones en door sloten zoveel mogelijk te voorzien van natuurvriendelijke oevers. Tegelijkertijd leveren deze maatregelen een belangrijke bijdrage aan de klimaatopgaven van bodemdaling en wateroverlast. Ook in de recreatiegebieden wordt de biodiversiteit vergroot door gerichte maatregelen voor insecten (vlinders, bijen en libellen), vogels en kleine zoogdieren. Bij de locatiekeuzes voor de inrichting en het uitvoeren van maatregelen worden functies afgestemd op de ondergrond en wordt ervoor gezorgd dat ruimtelijke ingrepen, voor zover van toepassing, aansluiten op de kansen voor de landbouw en de natuur.

Bovenstaande beschreven ambities voor het versterken van de kernkwaliteiten vormen gezamenlijk de stip op de horizon voor Midden-Delfland in 2025 en zijn in grote lijnen samengevat in de verbeelding van het ontwikkelperspectief op de volgende pagina.

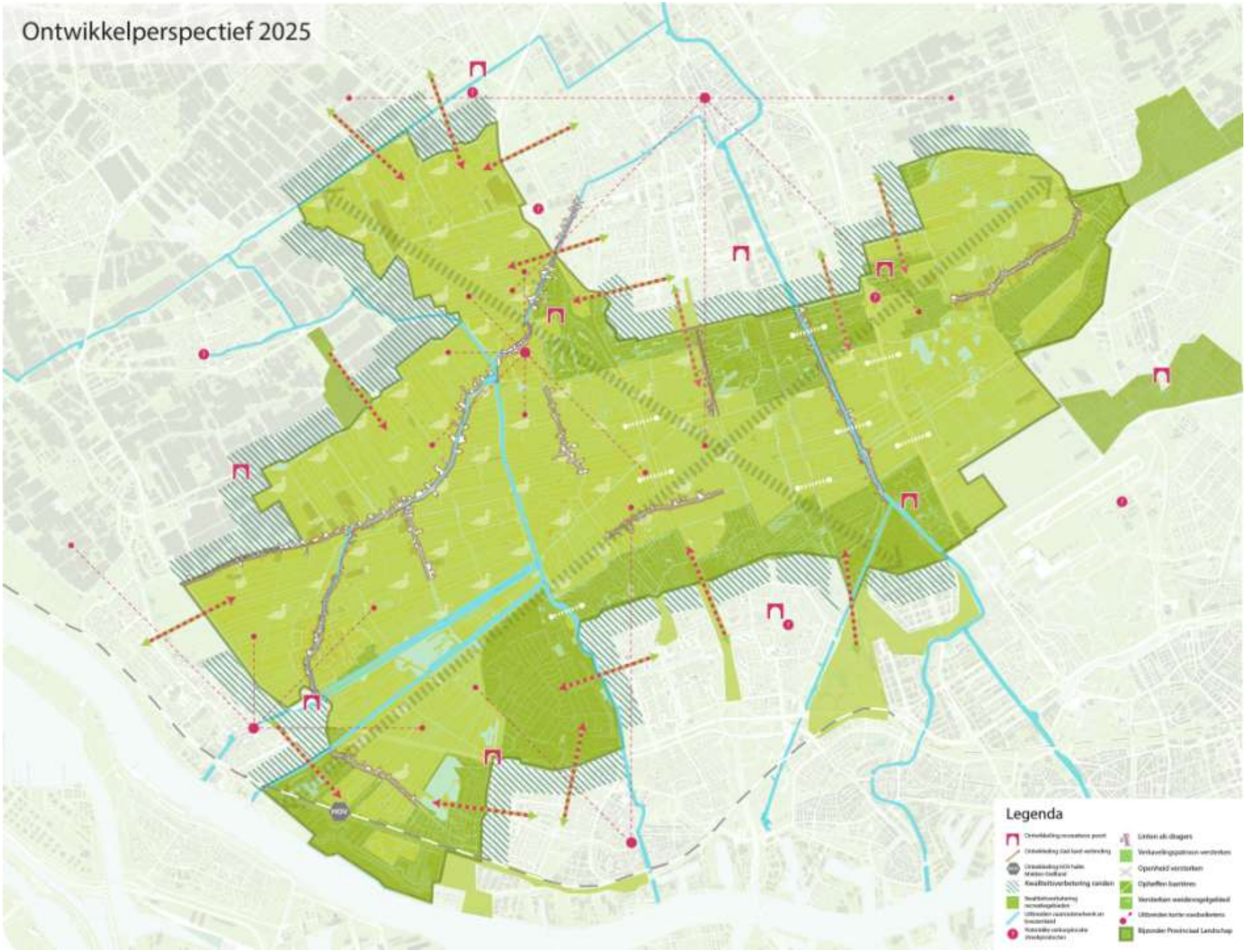
Ontwikkelperspectief 2025
Legenda

Organisatie, marketing en communicatie

Om de waarde van Midden-Delfland als stadslandschap en als karakteristiek cultuurhistorisch veenweidelandschap te vergroten is niet alleen het behouden en het versterken van de kernkwaliteiten in het gebied van belang. Ook investeringen in de organisatie en in de marketing en communicatie zijn noodzakelijk voor het realiseren van een sterk landschap.

Gebiedsgerichte aanpak

Een sterk landschap vraagt om een eenduidige aanpak over de bestuurlijke grenzen heen. Ook zijn er vraagstukken als klimaat, biodiversiteit, energietransitie en circulaire economie die de kernkwaliteiten overstijgen en die op een hoger schaalniveau aangepakt moeten worden. In Midden-Delfland wordt vanuit een toekomstbestendige aanpak ingezet op deze thema's met behoud en indien mogelijk versterking van de landschappelijke waarden. Daarnaast worden innovatieve vormen van organisatie en financiering onderzocht en in de vorm van pilots uitgetest. De organisatie ontwikkelt zich steeds meer naar een situatie waarin geldstromen zijn gebundeld en geïntegreerd en waarin overheid, maatschappelijke organisaties en ondernemers intensief samenwerken aan de inrichting en het beheer van het landschap.

Marketing van het gebied

Midden-Delfland wordt sterker wanneer het gebied beter bekend is. Het landschap moet op de 'mental map' van de stedeling komen te staan. Met marketing en branding wordt Midden-Delfland als merk neergezet[1] door gemeenten en gebiedsorganisaties. Er wordt gezamenlijk een marketingconcept ontwikkeld en in het gebied worden producten en diensten ontwikkeld die in dit concept passen. Het is van belang om de steden hierbij goed te betrekken en aan te sluiten op de behoefte van de stedeling. Op grotere schaal wordt het landschap nadrukkelijker neergezet als groene long van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Het landschap kan zo een grotere rol spelen als vestigingsvoorwaarde en daarmee de concurrentiekracht van de metropoolregio vergroten. De aanwijzing van Midden-Delfland als Bijzonder Provinciaal Landschap levert een belangrijke bijdrage aan het neerzetten van Midden-Delfland als merk.

[1] Midden-Delfland wordt als werktitel gebruikt. De definitieve naam wordt in de ontwikkeling van de marketing en branding meegenomen.

“Als één gebied het verdient om Bijzonder Provinciaal Landschap te worden dan is het Midden-Delfland: een mooi, oer-Hollands, open landschap in het hart van het meest verstedelijkte deel van Nederland. Belangrijk voor behoud van natuur en landschap, maar vooral ook voor de vele stedelingen die er rondom wonen!”

MARJA VAN BIJSTERVELDT, BURGEMEESTER DELFT

Trekpont over de Vlaardingervaart. Foto: Irene Mulder

5. Uitvoeringsprogramma

In dit hoofdstuk zijn per ambitie voor Midden-Delfland projecten benoemd die bijdragen aan het realiseren van het ontwikkelperspectief 2025. Per project is aangegeven wie de projecttrekker is, hoeveel de geraamde investering is en wanneer de uitvoering gepland is. Voor diverse projecten geldt dat deze in de voorbereidende fase zitten of dat de voorbereiding op korte termijn wordt gestart, waardoor de kosten en de planning op dit moment nog niet kunnen worden ingevuld. In de projecten werken overheden en gebiedsorganisaties samen aan de realisatie. Ook vanuit de provincie wordt financieel bijgedragen aan diverse projecten. Dit uitvoeringsprogramma wordt door de betrokken partijen jaarlijks gemonitord en bijgewerkt. Naast de tabellen zijn per ambitie de locaties van enkele projecten op kaart weergegeven. De nummers op de kaart corresponderen met de nummers in de tabel.

VERGEZICHTEN IN HET AGRARISCHE LAND				
	Projectnaam	**Projecttrekker**	**Totale kosten**	**Planning**
1	Sanering verspreid liggende kassen (Hof van Delfland en IODS)	Midden-Delfland	€ 18.500.000,00	2008-2020
2	Sanering terrein in agrarisch kerngebied	Midden-Delfland	€ 1.000.000,00	2018-2020
3	Onderzoek grondgebruikersbank Hof van Delfland	Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp	€ 22.000,00	2016-2017
4	Ruimte voor Ruimte lint Oude Leede	Pijnacker-Nootdorp	€ 1.827.000,00	2010-2019
5	Ruimtelijke inpassing infrastructuur	Provincie	n.t.b.	2016-2025
6	Lichten doven	Midden-Delfland	n.t.b.	2016-2025
7	Ruilverkaveling en grondruilbank (IODS)	Midden-Delfland	€ 2.318.000,00	2016-2025
8	Duurzaam Boer Blijven: studieprogramma kringlooplandbouw + innovatie (IODS)	Midden-Delfland, LTO	€ 3.000.000,00	2016-2025
9	Dynamisch peilbeheer	Hoogheemraadschap	n.t.b.	2018-2025
10	Tegengaan versnelde bodemdaling	Hoogheemraadschap	€ 100.000,00	2017-2025
			€ 26.767.000,00	

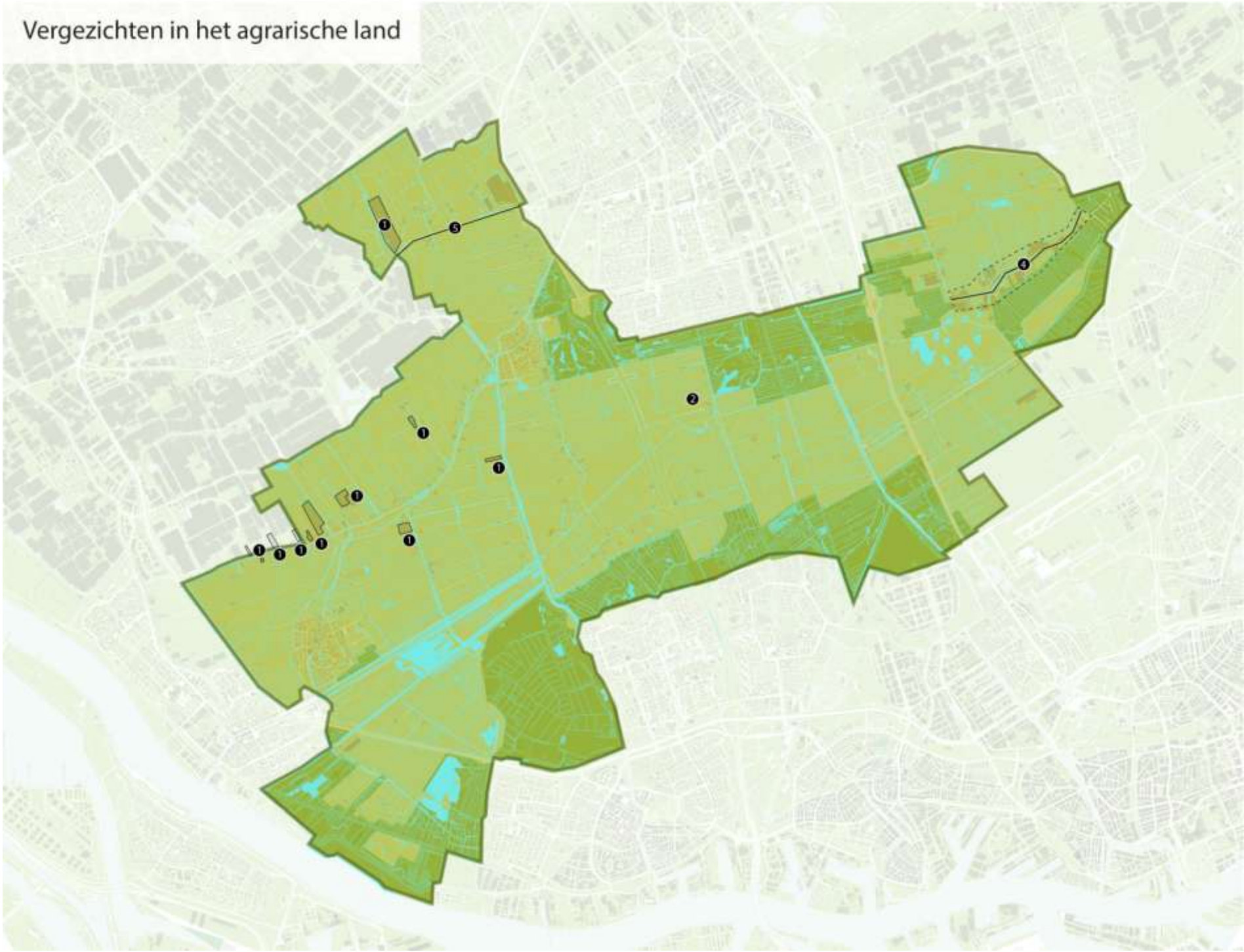
Vergezichten in het agrarische land

LANGE LIJNEN VAN LAND, WATER EN LINTBEBOUWING				
	Projectnaam	**Projecttrekker**	**Totale kosten**	**Planning**
1	Oostgaag / Westgaag en Maaslandse Dam	Midden-Delfland	€ 1.000.000,00	2018-2019
2	Herstel landgoederen De Tempel en Nieuw Rhodenrijs, 1e fase	Rotterdam	€ 2.700.000,00	2017-2018
3	Inrichting Landgoed Koningsrust, icoon Westgaag / Oostgaag	Midden-Delfland	€ 150.000,00	2018-2020
4	Verwerving en sanering Landgoed Koningsrust, icoon Westgaag / Oostgaag	Midden-Delfland	n.t.b.	2018-2020
5	Herstel landgoederen De Tempel en Nieuw Rodenrijs, 2e fase	Rotterdam	€ 4.650.000,00	2018-2020
6	Kwaliteitsversterking landschap (IODS)	Midden-Delfland	€ 4.830.000,00	2016-2025
7	Historische scheepswerf	Historische Vereniging Maassluis	€ 240.000,00	2016-2019
8	Erfgoedlijn Trekvaart: herstel jaagbrug Slinkslootgemaal en plaatsing van 3 rolpalen	Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk, Midden-Delfland	€ 30.250,00	2016-2018
9	Erfgoedlijn Trekvaart: reconstructie windas/overtoom bij boerderij Zonnehoeve Vlaardingen	Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk, Midden-Delfland	€ 20.000,00	2017-2018
10	Erfgoedlijn Trekvaart: restauratie Trambrug	Midden-Delfland, Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk	€ 1.400.000,00	2017-2018
11	Erfgoedlijn Trekvaart: 7 informatiezuilen	Midden-Delfland, Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk	€ 39.400,00	2016-2018
12	Groene diensten: natuur en biodiversiteit, onderhoud landschapselementen en cultuurhistorische elementen	Stichting Groenfonds Midden-Delfland	€ 1.750.000,00	2017-2023
13	Herstel erfbeplanting en boomgaarden (200 bomen)	Agrarische Natuurvereniging Vockestaert	€ 100.000,00	2018-2019
14	Herstel historische landschapselementen	Staatsbosbeheer	n.t.b.	2018-2023
			€ 16.909.650,00	

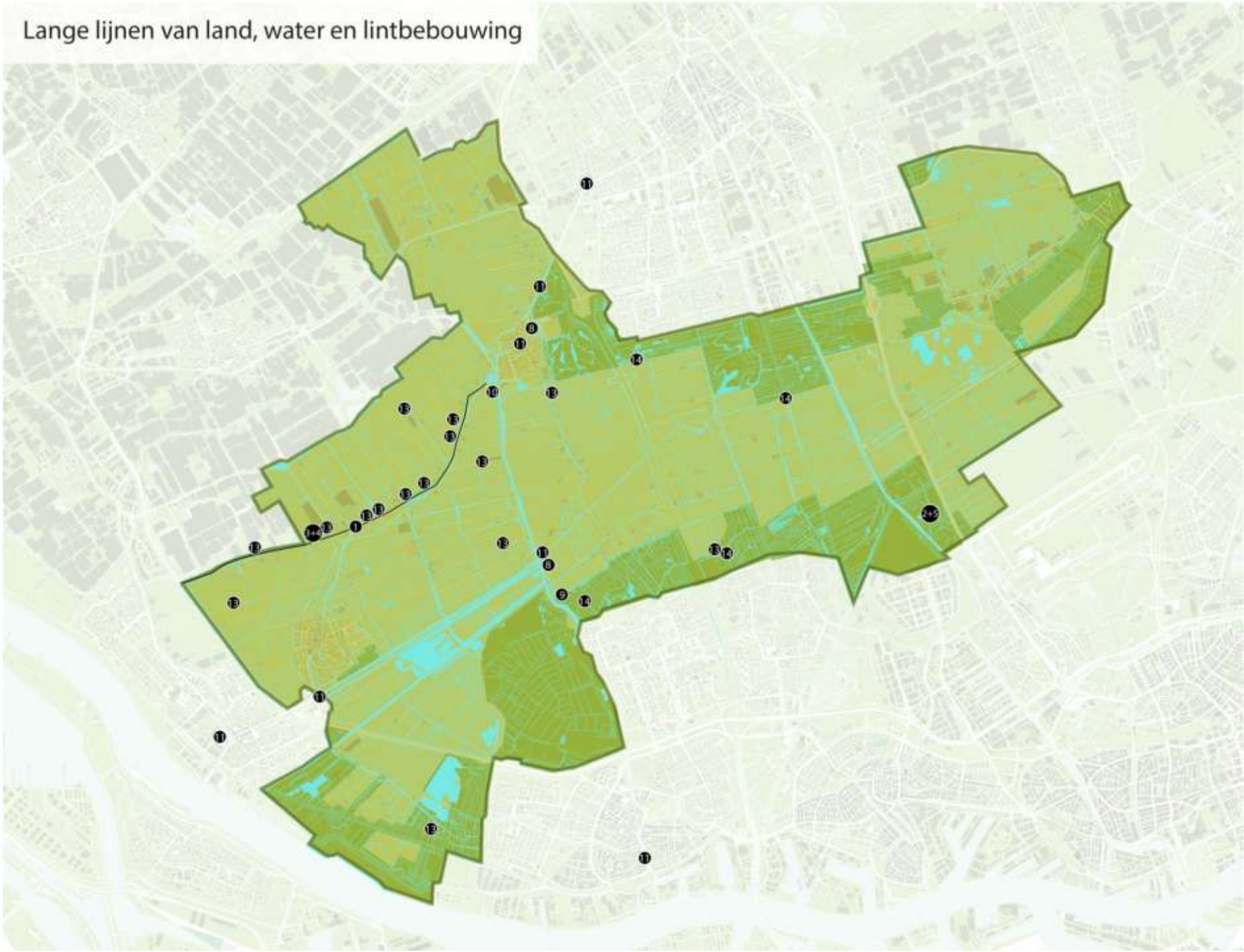
Lange lijnen van land, water en lintbebouwing

BEREIKBAAR, BRUIKBAAR EN BELEEFBAAR BUITENGEBIED				
	Projectnaam	**Projecttrekker**	**Totale kosten**	**Planning**
1	Inrichting terrein in agrarisch kerngebied	Midden-Delfland	€ 150.000,00	2018-2020
2	Parkeervoorziening TOP Akkerdijkse polder	Delft	€ 18.000,00	2017
3	Verbeteren routes vanaf station Delft-Zuid naar Midden-Delfland	Delft	€ 350.000,00	2018-2019
4	Fietsverbinding Harnaschpolder – Midden Delfland	Delft	€ 150.000,00	2018-2020
5	Recreatiegebied Ruyven, ontsluiting en recreatieve inrichting	Pijnacker-Nootdorp	€ 1.000.000,00	2017-2018
6	Inrichting en beleving Noord Kethel polder	Natuurmonumenten	€ 397.000,00	2017-2018
7	Uitwerking icoonproject kruising A13 (inclusief eco-fietsbrug)	Delft	€ 6.000.000,00	2017-2022
8	Recreatie / beweging stadlandverbinding over en langs A4	Schiedam	€ 48.000,00	2018
9	Stad-landverbinding Schiedam-Noord: versterking belevingswaarde en natuur	Schiedam	€ 288.000,00	2018
10	Realiseren en verbeteren van recreatieve routes Oostgaag / Westgaag	Midden-Delfland	€ 800.000,00	2018-2020
11	Maaslandse Poort	Midden-Delfland	n.t.b	n.t.b.
12	Oeververbinding Vlaardingervaart	Vlaardingen	€ 1.000.000,00	n.t.b.
13	Realisatie natuurkampschool / educatiecentrum	Vlaardingen	€ 1.000.000,00	n.t.b.
14	Fietsbrug Dijkpolder Midden-Delfland	Maassluis	n.t.b.	n.t.b.
15	Herinrichting Krabbeplas	Vlaardingen	€ 4.700.000,00	2018-2020
16	Fietspad Krabbeplas - Oeverbos	Vlaardingen	€ 3.100.000,00	2018-2020
17	Verbetering verbinding Zuidbuurt - Oeverbos	Vlaardingen	€ 103.000,00	2018-2020
18	Aanleg polderpad in Schieveen	Rotterdam	€ 1.000.000,00	2018-2020
19	Recreaduct over nieuwe snelweg A13/A16	Rotterdam	€ 4.000.000,00	2018-2020
20	Kwaliteitsverbetering tunnel Hofweg onder A13	Rotterdam	n.t.b.	2018-2020
21	Restaureren Monstersche Sluis	Stichting Monstersche Sluis	€ 580.000,00	2017
22	Aanpassen Lijndraaiersbrug	Maassluis	€ 1.000.000,00	2016-2017
23	Bevaarbaar maken Westgaag vanuit Steendijkpolder Maassluis	Maassluis	€ 2.500.000,00	2018-2020
24	Steigers Maassluis en Maasland	Maassluis	n.t.b.	n.t.b.
25	Recreatieve paden en waterberging Ruyven-Zuidpolder van Delfgauw	Pijnacker-Nootdorp, Hoogheemraadschap van Delfland	€ 3.030.713,00	2014-2018
26	Hollandse Banen (Maaslandkering-Euromast, Euromast-Hofvijver)	MRDH, provincie	€ 24.100.000,00	2016-2025
27	Innovatie (agrarisch) ondernemen (IODS)	Midden-Delfland	€ 4.830.000,00	2016-2025
28	Gezondheid/blauwalg (Krabbeplas)	Hoogheemraadschap	n.t.b.	2016-2019
29	Sterke poorten (informatievoorziening)	Schiedam	€ 90.000,00	2016-2025

	Projectnaam	Projecttrekker	Totale kosten	Planning
30	Verdichten en variëren recreatieve verbindingen (onderzoek)	Midden-Delfland	€ 50.000,00	2017
31	Uitbreiden van hippische voorzieningen (aanleg nieuwe ruiterpaden)	Recreatieschap Midden-Delfland	€ 1.000.000,00	2017-2018
32	Pluktuin/Fruitbos Schipluiden	Midden-Delfland	€ 50.000,00	2018-2019
33	Verkooppunt A4 (haalbaarheidsstudie)	Ondernemersfederatie	€ 15.000,00	2018
34	Pop-up store	Ondernemersfederatie, Boerengoed	€ 20.000,00	2016-2020
35	Verbeteren vaartroute	Vereniging Regio Water	€ 300.000,00	2016-2025
36	Waterrecreatie Vlietland/Foppenplas (planvorming)	Recreatieschap	n.t.b.	2017
37	Rondje ontsluiting centrum ontwikkeling Maasland	Ondernemers	€ 10.000,00	2016-2025
38	Belevenisboerderij van de toekomst (planvorming)	Midden-Delfland	€ 10.000,00	2017-2018
39	Broekpolder, realisatie archeologisch erf i.c.m. bodemsanering	Vlaardingen	€ 2.000.000,00	2017-2019
40	Hoogwaardig lightrailnetwerk in metropoolregio (Hoekse Lijn)	MRDH	€ 312.000.000,00	2017-2018
41	Central Park verbinden met overige groen/blauwe longen (Van Zee tot Zweth, Van Rotte tot Schie, Groenzoom)	MRDH	n.t.b.	n.t.b.
42	Recreatieve routes polder Schieveen en Vlinderstrik	Rotterdam	€ 250.000,00	n.t.b.
43	Stad-landverbinding Tanthof/TU Delft	Delft	€ 150.000,00	2018-2020
44	Versterken recreatieve routes zuidrand Delft	Delft	€ 60.000,00	2018-2020
45	Belevenisboerderij Schieveen	Natuurmonumenten, Rotterdam	€ 350.000,00	2017
46	Opbouw vrijwilligerswerk Noordrand Rotterdam, fase 2	Natuurmonumenten	€ 65.000,00	
47	Erfgoedlijn Trekvaart: trekvaartarrangementen (Trekschuit weer in de vaart)	Midden-Delfland, Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk	€ 29.190,00	2017-2018
48	Uitbreiden recreatieve bestemmingen voor stadse doelgroepen in groengebieden zuidrand van Midden-Delfland	Staatsbosbeheer	€ 250.000,00	n.t.b.
49	Verbeteren ontsluiting vanuit Vlaardingen West	Vlaardingen	n.t.b.	n.t.b.
50	Recreatieve voorzieningen Aalkeet Buitenpolder Maassluis	Maassluis	€ 100.000,00	n.t.b.
51	Wandelpaden over boerenland	Stichting Groenfonds Midden-Delfland	€ 77.000,00	2017-2023
52	Schoolklassen ontvangen op de boerderij	Stichting Groenfonds Midden-Delfland	€ 84.000,00	2017-2023
53	Openstelling agrarische bedrijven	Stichting Groenfonds Midden-Delfland	n.t.b.	2017-2023

	Projectnaam	Projecttrekker	Totale kosten	Planning
54	Landelijk gebied naar de stad brengen	Stichting Groenfonds Midden-Delfland	€ 200.000,00	2017-2018
55	Evenemententerrein Krabbenplas	Vlaardingen	n.t.b.	n.t.b.
56	Verbeteren entree Krabbenplas	Vlaardingen	n.t.b.	n.t.b.
57	Herinrichting Oeverbos	Vlaardingen	n.t.b.	2017-2023
58	Recreatieve ontsluiting Waterharmonica	Vlaardingen	n.t.b.	n.t.b.
			€ 377.304.903,00	

Bereikbaar, bruikbaar en beleefbaar buitengebied

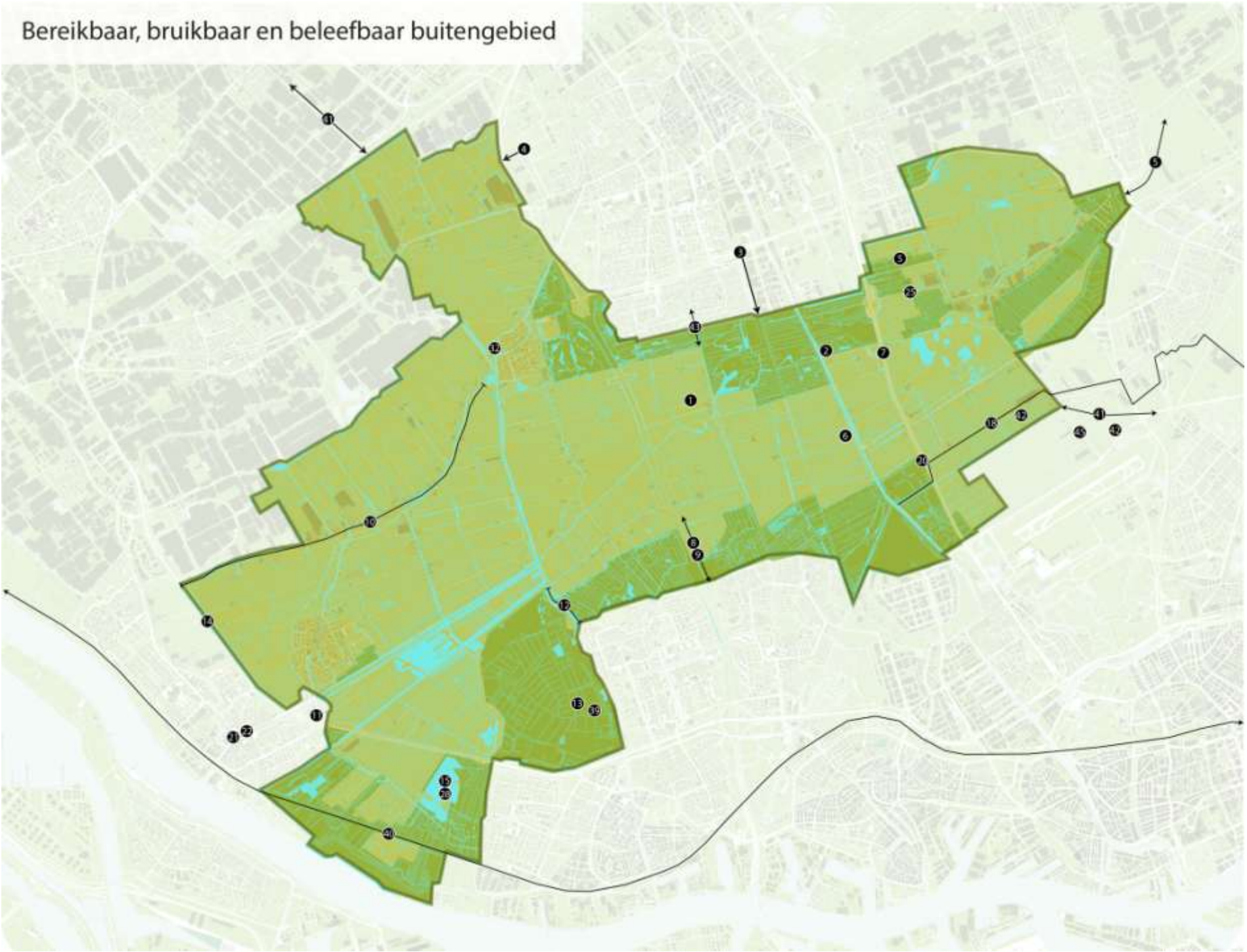

DE KOE EN DE GRUTTO, ICONEN VAN HET AGRARISCH VEENWEIDEGEBIED				
	Projectnaam	**Projecttrekker**	**Totale kosten**	**Planning**
1	Beheer vanuit gesloten kringloop Akkerdijkse polder	Gebiedscoöperatie Schiezone	€ 87.000,00	2017-2018
2	Aanleg waterharmonica in Rietputten	Hoogheemraadschap van Delfland	€ 12.300.000,00	2018-2020
3	Kerngebied voor weidevogels en andere maatregelen voor de weidevogelstand (IODS)	Weidevogelpact	€ 1.300.000,00	2016-2025
4	Biodiversiteit vergroten, bijen- en vogelbiotoop verbeteren	Weidevogelpact, KNNV	€ 235.000,00	2016-2025
5	Ecologische verbindingszones, o.a. Ackerdijk-Vlietlanden	Provincie	€ 560.000,00	2016-2025
6	Blauwe diensten	Vockestaert, Hoogheemraadschap	n.t.b.	2017-2025
7	Opstellen Natuurvisie	Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer	€ 30.000,00	2017
8	Aanleg 100 ha natuur (IODS)	Provincie		2010-2019
9	Inrichting weidevogelnatuur rondom eendenkooi Schipluiden	Coöperatie Delflandshof	€ 65.150,00	2018-2019
10	Inrichting weidevogelnatuur Aalkeet Buitenpolder	Individuele agrariër	€ 10.300,00	2018-2019
11	Inrichting weidevogelnatuur Akkerdijkse Polder	Individuele agrariër	n.t.b.	2018-2019
12	Inrichting Weidevogelkerngebied	Weidevogelpact	€ 120.795,00	2018-2019
13	Inrichting Weidevogelplas Kraaiennest	Weidevogelpact, Hoogheemraadschap van Delfland	€ 163.500,00	2018-2019
14	Inrichting polder Schieveen als ecologische verbinding en weidevogelgebied (ecologische verbindingszones)	Rotterdam	€ 900.000,00	n.t.b.
15	Inrichting Schiezone 50 ha PMR natuur en recreatie	Natuurmonumenten	€ 180.000,00	2018
16	Weidevogelbeheer (via ANLb)	Coöperatie Agrarisch Collectief Midden-Delfland	€ 2.520.000,00	2016-2021
			€ 18.471.745,00	

De koe en de grutto, iconen van het agrarisch veenweidegebied

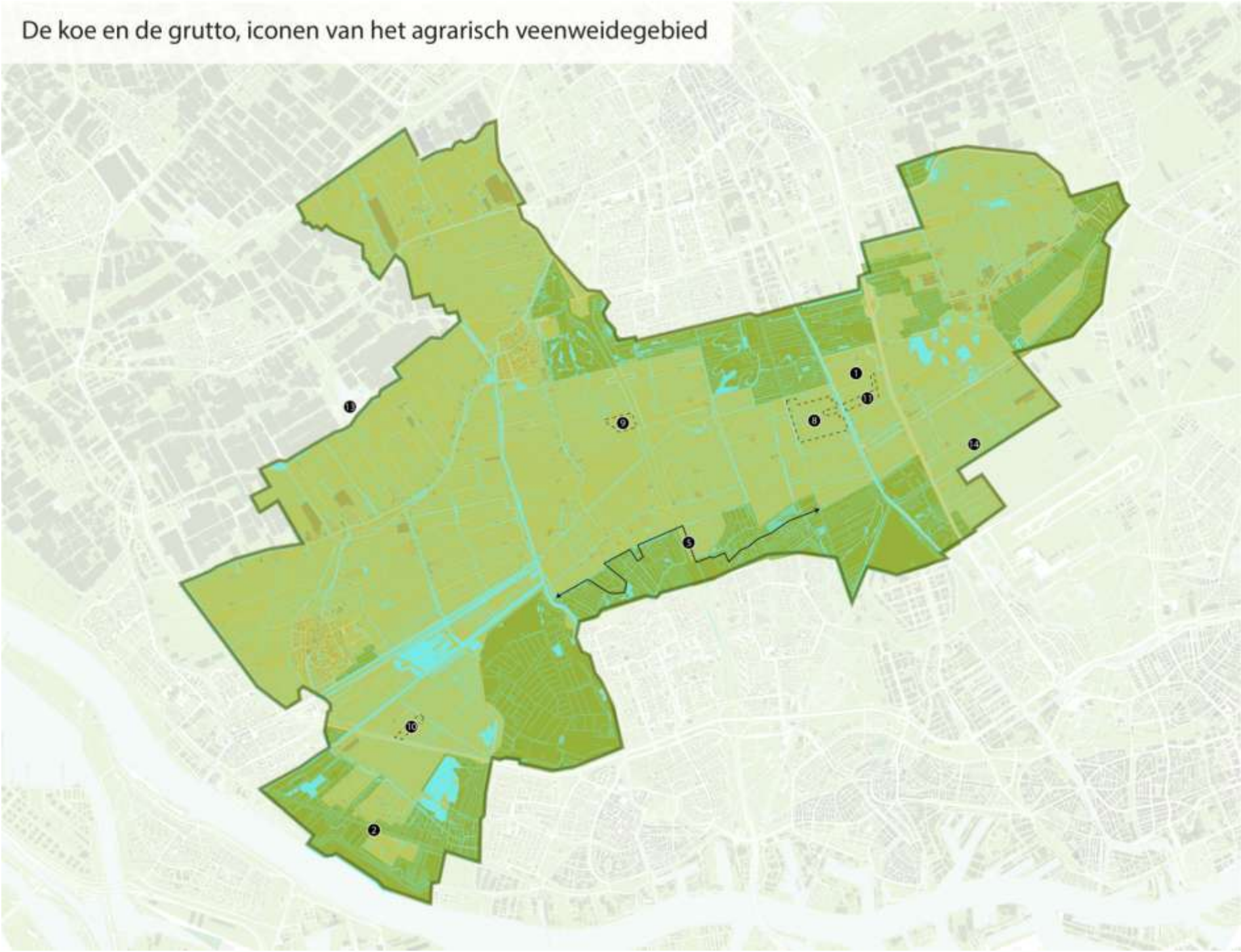

ORGANISATIE, MARKETING EN COMMUNICATIE				
	Projectnaam	**Projecttrekker**	**Totale kosten**	**Planning**
1	Uitwerking Central park, Landschap van Stand	Midden-Delfland	€ 50.000,00	2017
2	Gebiedscoöperatie Hoeve Oude Leede	Pijnacker-Nootdorp	€ 35.000,00	2016-2017
3	Poldergesprekken draagvlakversterking gebiedskwaliteit	Midden-Delfland	€ 50.000,00	2017-2018
4	Benoeming polderarchitect	Midden-Delfland	€ 180.000,00	2017-2025
5	Nieuwe financiering landschap	Maatschappelijke Vennootschap Midden-Delfland	€ 40.000,00	2017-2025
6	Voorlichting onderhoud particuliere monumenten	Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk	€ 10.000,00	2016-2025
7	Visie op kwaliteit (publicatie)	Delft	n.t.b.	2017
8	Sociale projecten in recreatiegebieden	Staatsbosbeheer	€ 150.000,00	n.t.b.
9	Oprichten Maatschappelijke Vennootschap Midden-Delfland	RECER, Midden-Delfland	€ 200.000,00	2016-2017
10	Duurzaamheid circulair	LTO	€ 25.000,00	2018-2025
11	CO2 neutraal Midden-Delfland	Midden-Delfland	€ 467.200,00	2017-2020
12	Geothermie, zon en wind als nieuwe energiebronnen	MRDH, gemeenten	n.t.b.	n.t.b.
13	Midden-Delfland Academie (oprichting)	InHolland	€ 5.000,00	2017-2025
14	Internationaal hippisch kenniscentrum	Maatschappelijke Vennootschap Midden-Delfland, CHIO, Lentiz	€ 800.000,00	2017-2025
15	Belangenbehartiging recreatie en handhaving	Vereniging Regio Water	n.t.b.	2018 e.v.
16	Culturele evenementen	cultuurorganisaties	€ 150.000,00	2016-2025
17	Branding van het merk Midden-Delfland	Maassluis, MRDH	€ 550.000,00	2016-2025
18	Bekendheid gebied Midden-Delfland (bebording)	Midden-Delfland	n.t.b.	2016-2025
19	Portal Midden-Delfland	Informatiecentrum Midden-Delfland, Maatschappelijke Vennootschap Midden-Delfland	€ 50.000,00	2019
20	Koppeling groot regionaal evenement	MRDH, Midden-Delfland	n.t.b.	n.t.b.
21	Pilot Landschap als Vestigingsvoorwaarde	Vereniging Deltametropool	€ 25.000,00	2017
			€ 2.787.200,00	

“Naast de beschermende kant is er ook een scheppende kant, nieuwe dingen worden gemaakt, nieuwe ontwikkelingen doen zich voor. Het is de kunst om deze nieuwelingen zo te begeleiden dat ze een betekenisvolle bijdrage aan Midden-Delfland leveren.”

DIRK SIJMONS, EMERITUS HOOGLERAAR
LANDSCHAPSARCHITECTUUR TU DELFT

Historische brug over het boezemwater bij Schipluiden. Foto: Kees Hummel

6. Aansturing/organisatie

Ontwikkeling

De ontwikkeling van het gebied wordt vorm gegeven in de Gebiedstafel Central Park. De Gebiedstafel Central Park maakt onderdeel uit van de Landschapstafel Hof van Delfland, die bestaat uit meerdere gebiedstafels voor de verschillende deelgebieden. De Gebiedstafel Central Park gaat over het deelgebied van Midden-Delfland. Gemeenten, terreinbeheerders en maatschappelijke organisaties werken samen aan de ontwikkeling en kwaliteitsborging van het landschappelijk groen. Het beter beleefbaar maken van het landschap, het leggen van aantrekkelijke verbindingen tussen stad en land en het vergroten van de bekendheid zijn belangrijke ambities die binnen de gebiedstafel worden uitgewerkt.

Binnen de Landschapstafel is de Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland opgericht. Hierin worden geldstromen voor het gebied van de Landschapstafel gebundeld en worden projecten gefinancierd voor de versterking van het landschap. Binnen dit fonds is een onderverdeling van de gelden voor de verschillende gebiedstafels. Op dit moment is het fonds gevuld met de provinciale subsidie voor de Landschapstafel. De bedoeling is dat dit wordt aangevuld met externe fondsen en financiële middelen.

Beheer

Als vervolg op de aankomende opheffing van het Recreatieschap Midden-Delfland per 1 januari 2018 is de Coöperatie Beheer Groengebieden Midden-Delfland in oprichting. Met de opheffing worden gronden (met name recreatiegronden) in beheer of erfpacht aan de grondgebiedgemeenten overgedragen. Gezamenlijk zorgen de gemeenten voor een doelmatige en rechtmatige uitvoering van beheer- en onderhoudstaken van deze gronden. Hierbij vindt afstemming plaats met beherende gebiedsorganisaties. De doelstelling op langere termijn is om te komen tot een meer integraal beheer van alle groene gebieden in Midden-Delfland waarbij meer lokale partijen ingezet kunnen worden.

Voor de instandhouding van het open agrarische cultuurlandschap worden agrariërs ondersteund door de in 2006 opgerichte Stichting Groenfonds Midden-Delfland. In dit fonds kunnen zij een financiële bijdrage aanvragen voor het leveren van (groene) diensten op het gebied van natuur en landschap, educatie, cultuurhistorische elementen en bebouwing. Het werkingsgebied van dit fonds is op dit moment het voormalige reconstructiegebied. Het streven is dat het werkingsgebied wordt uitgebreid naar het gehele Midden-Delfland gebied. Daarnaast wordt in het gebied geïnvesteerd via het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Het Agrarisch Collectief Midden-Delfland sluit binnen het ANLb beheerpakketten af voor weidevogelbeheer.

“Ik ben er trots op dat ik als eerste een dergelijke aanvraag in Nederland mag ontvangen. In een provincie met 3,7 miljoen inwoners hebben we het groen het hardst nodig. Bescherming van het gebied is belangrijk, met het oog op onze welvaart en ons welzijn. En als we het gebied versterken, haalt niemand het in zijn hoofd om grote aanslagen op het gebied te plegen.”

HAN WEBER, GEDEPUTEERDE PROVINCIE ZUID-HOLLAND

Eendenkooi Schipluiden. Foto: Diny Tubbing

Bijlage: Landschapsdiensten

Toeleverende diensten	Regulerende diensten	Culturele diensten
• Voedsel • Hout • Riet • Vezels • Plantaardige oliën • Medicinale planten • Schoon water • ...	• Waterzuivering • Verbeteren luchtkwaliteit • Vastleggen CO_2 • Vasthouden water • Waterberging • Vasthouden van de bodem • Bodemherstel • Reguleren ziekten en plagen • Bestuiving / zaadverspreiding • Reguleren onkruid • ...	• Mooi, herkenbaar landschap • Recreatie en ecotoerisme • Plaatsgebonden identiteit • Cultureel erfgoed zoals verkavelingsstructuren • Tradities, gebruiken en verhalen • Inspirerende omgeving • Kennis van het leven, relatie met de natuur • Inspiratie voor technische innovaties etc. • Spirituele/ religieuze inspiratie • Rust & ruimte • ...

Diensten die het landelijk gebied aan het stedelijk gebied kan leveren. Bron: Wageningen University & Research

Bronnenlijst

Gemeente Midden-Delfland (2005), Gebiedsvisie Midden-Delfland® 2025. Opgesteld door De Hoofdzaak voor Communicatie.

Gemeente Midden-Delfland (2010), Landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland® 2025. Opgesteld door Bosch Slabbers tuin- en landschapsarchitecten en KaapZ.

Gemeente Midden-Delfland (2016), Uitvoeringsprogramma Gebiedsvisie Midden-Delfland® 2025. Opgesteld door KaapZ.

Gemeente Midden-Delfland (2017), Omgangsvormen met een landschap van stand. Gebiedsbeschrijving Landschap Midden-Delfland. Opgesteld door Feddes/Olthof landschapsarchitecten bv.

Gemeente Rotterdam (2013), Natuur- & Recreatieplan Schieveen.

Gemeente Rotterdam (2013), Natuur- & Recreatieplan Schiezone. Opgesteld door Natuurmonumenten.

Hof van Delfland Raad (2010), Ruimtelijke Visie Hof van Delfland 2025. Opgesteld door Programmabureau Hof van Delfland.

Metropoolregio Rotterdam Den Haag (2016), Regionaal Investeringsprogramma. Opgesteld door Metropoolregio Rotterdam Den Haag, Economische Programmaraad Zuidvleugel, provincie Zuid-Holland, Holland Rijnland en Drechtsteden.

Provincie Zuid-Holland (2012), Gebiedsprofiel Midden-Delfland. Opgesteld door Bosch Slabbers, Den Haag.

Rijk en Zuidvleugelpartners (2013), Adaptieve agenda Zuidelijke Randstad 2040.

Naast bovengenoemde bronnen hebben de partijen die in het gebied samenwerken en deze aanvraag ondersteunen op diverse manieren hun input gegeven voor dit bidbook.